

بررسی عوامل موثر بر توسعه فضای سبز در کلانشهرها

(نمونه موردی کلانشهر تبریز)

محمد سیمری^{۱*}، ملیکا پویامهر^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد ناپیوسته معماری داخلی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، تبریز - شهرک شهید یاغچیان -

خیابان مائده - تقاطع سما - پلاک ۹۲

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد ناپیوسته معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز - ولیعصر - خیابان فروغی - کوچه اسکندری -

برج سینا - طبقه ۶

خلاصه

فضای سبز از طرفی روح انسان ماشین زده شهری را با طبیعت آشتی داده، ایمنی روانی برقرار کرده و از طرف دیگر در بسیاری از موارد مهمترین عامل کاهش بار آلودگی های زیست محیطی به شمار می رود. توجه به فضای سبز به طور عام به عنوان ریه های تنفسی یک شهر تعریفی اغراق آمیز از کارکردهای آن نیست؛ بلکه این تشبیه بیان کننده حداقل کارکرد آن در مفهوم اکولوژیک شهرها به شمار می رود. از آنجا که اهمیت فضای سبز شهری در حیات شهر و پایداری آن و تأثیرات فیزیکی و طبیعی و اجتماعی آن در سیستم شهری انکارناپذیر است، به همین علت کاربری فضای سبز در شهرها و سرانه آن یکی از مباحث اساسی در برنامه ریزی و مدیریت شهری تلقی می شود. از موارد دیگری که بر اهمیت کاربری فضای سبز در شهرها می افزاید، موضوع چند کارکردی بودن آن یعنی طبیعی، زیباشناختی، معماری، اجتماعی و... می باشد. قرن پانزدهم میلادی برای اولین بار انسان خود را سازنده و بازیگر اصلی شهر به حساب آورد و شهرها را با ایجاد میدان ها، فضاهای سبز، چشم اندازها و چهارراه های زیبا ذهنیت بخشید. در این مقاله سعی شده است در ابتدا فضای سبز شهری و همچنین عوامل موثر بر آن بررسی شده و سپس براساس روش توصیفی - تحلیلی با استفاده از آمار و اطلاعات مختلف فضای سبز شهری کلانشهر تبریز، به عنوان بزرگترین شهر شمال غرب کشور مورد مطالعه قرار گیرد.

کلمات کلیدی: پارک، فضای سبز، تبریز، فضای سبز کلانشهر تبریز

۱. مقدمه

امروزه مفهوم شهرها بدون وجود فضای سبز مؤثر در اشکال گوناگون آن دیگر قابل تصور نیست. ایجاد فضای سبز مناسب در محیط زیست شهری و صنعتی نه تنها مکانی فرح بخش و تاثیرگذار در روان انسان ها است، بلکه نقش بسیار موثری در کاهش آلودگی هوا، کاهش آلودگی صوتی، حذف گرد و غبار و غیره دارد. طبق توصیف سازمان بهداشت جهانی، سلامتی و بهداشت محیط عبارت است از: سلامت فیزیکی و روحی و اجتماعی افراد یک جامعه. بنابراین فضای سبز شهری و پارکهای موجود در یک شهر نه تنها ارزش تفریحی داشته و محل شایسته‌های برای گذران اوقات فراغت مردم به شمار می‌آید، در اغلب موارد این فضاها از توسعه بی‌قواره و نسنجیده شهرها نیز جلوگیری میکند.

آن بخش از فضای سبز که در محدوده یک شهر طراحی و بنا می شود، فضای سبز شهری نامیده می‌شود. این فضا در حقیقت بخشی از مورفولوژی یا استخوان بندی شهری را تشکیل می‌دهد و به بیان دیگر فضای سبز در کنار اسکلت فیزیکی شهر تعیین کننده اندام و به طور کلی سیمای شهر است.

در تعریفی دیگر فضاهای سبز شهری را می‌توان نوعی از سطوح کاربری زمین شهری با پوشش‌های گیاهی انسان ساخت دانست که هم واجد «بازدهی اجتماعی» و هم واجد «بازدهی اکولوژیکی» هستند. در این میان باغ های میوه در شهر می‌توانند هم واجد «بازدهی اکولوژیکی» باشند و هم واجد «بازدهی اقتصادی» اما به علت عدم امکان بهره برداری عمومی، خصوصی تلقی شده و نمی‌توانند واجد «بازدهی اجتماعی» باشند. (ژان، ترجمه حسین رضایی و همکاران، ۱۳۷۳: ۲۱)

امروزه در سطوح مختلف جغرافیایی از سطح شهر گرفته تا سطوح جهانی اهمیت چشم گیری به مباحث زیست محیطی و فضای سبز داده میشود تا آنجا که فضای سبز شهری را جدای از تأثیرات مختلف اکولوژیکی و اجتماعی آن عاملی برای کاهش مشکلاتی چون فقر و بیکاری در نظر میگیرند؛ به طوری که "در اجلاس زیست محیطی دو سلفدرف با مطرح شدن پروژه هایی چون گسترش فضای سبز شهری و کاهش آلودگی، هدف این پروژه ها ارتقای کیفیت زندگی و بهبود هوای شهر به ویژه در مناطق پرتراکم عنوان گردیده و حتی برنامه هایی برای مقابله با فقر و کاهش بیکاری از طریق گسترش فضای سبز مد نظر قرار گرفته است".

معمولاً سطح توسعه یافتگی جوامع مختلف و درک مفاهیم پایداری و ناپایداری توسط شهروندان آنها و میزان اهمیتی که به مسائل زیست محیطی و در کنار آن به انسان داده می شود، رابطهای مستقیم با حفظ و توسعه فضای سبز شهری دارد و همین مساله باعث به وجود آمدن شاخص ها و استانداردهای مختلف فضای سبز در کشورهای مختلف می باشد. در برنامه ریزی شهری در کشورهای غربی خصوصاً در سوئیس به هنگام ایجاد مناطق مسکونی جدید نه تنها پوشش گیاهی تخریب نمیشود بلکه یک اکوسیستم متنوع و از لحاظ بیولوژیکی بارورتر جایگزین اکوسیستم روستایی پیشین می گردد. اما شکل گیری مناطق جدید شهری در کشورهای جهان سوم اغلب بدون پیش بینی و به علت کمبود فضا، نامناسب بودن محیط زیست به طور عام، عاری از هرگونه